

РАЗДЕЛ II

Устойчиво и балансирано развитие

ЕВРОПЕЙСКАТА ЗЕЛЕНА СДЕЛКА – ПРЕДПОСТАВКА ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВ И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА

Проф. д.ик.н. Таня Горчева
Доц. д-р Здравко Любенов
Гл. ас. д-р Ивайло Петров¹

Резюме

Идеята за постигане баланс на интересите между икономиката, природната и социалната среда, подчинена на разбирането за опазването и възстановяването на природните ресурси, има водещо значение в изграждането на съвременни устойчиви политики. Изследването цели да се очертаят същността и спецификата на съвременната политика за постигане на устойчив растеж, с която ЕС, а заедно с това и нашата икономика, се стремят да подобрят благосъстоянието на обществото като цяло. В цялостната политика Европейската зелена сделка заема централно място, защото се разглежда като предпоставка за генерирането на устойчив и приобщаващ растеж. В този смисъл областите за реализиране на устойчивия и приобщаващ растеж в предварително селектирани икономики на страни-членки на ЕС, съпоставими с тази на България, се дефинират като обект на изследване, съгласно Целите за устойчиво развитие. Предмет на изследването са основните икономически и социални аспекти на съвременната европейска политика за постигане на устойчив растеж и пътищата за тяхното транспониране в практиката на България. В хода на изследването се доказва хипотезата, че в ЕС, както и в България, има предпоставки, заинтересовани страни и средства за изграждане на цялостна политика за постигане и поддържане на устойчив и приобщаващ растеж, за което спомагат европейските институции и европейските фондове за нейното финансиране. Фокус на изследването е измерване напредъка по целите за устойчиво развитие на ЕС чрез провеждането на мониторинг върху напредъка за осигуряване на устойчив и приобщаващ растеж, който позволява сравнителен анализ за установяване постигнатото от България.

Ключови думи: устойчив и приобщаващ растеж, цели за устойчиво развитие, мониторинг върху целите за устойчиво развитие.

JEL: C52, E01, F02.

¹ Разпределение на авторството: проф. д.ик.н. Таня Горчева – увод, подпараграф 1.1., параграф 3 и параграф 4; доц. д-р Здравко Любенов – подпараграф 1.2.; гл. ас. д-р Ивайло Петров – параграф 2.

THE EUROPEAN GREEN DEAL – A PREREQUISITE FOR GENERATING SUSTAINABLE AND INCLUSIVE GROWTH IN THE BULGARIAN ECONOMY

Prof. Tanya Gorcheva, DSc
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Head Assist. Prof. Ivaylo Petrov, PhD

Abstract

The idea of achieving a balance of interests between the economy and the natural and social environment, subordinated to the understanding of protection and restoration of natural resources, has a leading importance in the construction of modern sustainable policies. The research aims to outline the essence and specificity of the modern policy for achieving sustainable growth, with which the EU, and together with this our economy, strive to improve the well-being of society as a whole. In the overall policy, the European Green Deal occupies a central place because it is seen as a prerequisite for generating sustainable and inclusive growth. In this sense, the areas for the realization of sustainable and inclusive growth in pre-selected economies of EU member states, comparable to that of Bulgaria, are defined as an object of research, according to the Sustainable Development Goals. The research proves the hypothesis that in the EU, as well as in Bulgaria, there are prerequisites, interested parties and means for building a comprehensive policy to achieve and maintain sustainable and inclusive growth, which is supported by the European institutions and the European funds for its financing. The focus of the study is to measure advancement on the EU's Sustainable Development Goals by monitoring progress to ensure sustainable and inclusive growth, which allows a comparative analysis to establish what Bulgaria has achieved.

Key words: sustainable and inclusive growth; Sustainable Development Goals; monitoring of Sustainable Development Goals.

JEL: C52, E01, F02.

Увод

Темата за устойчивото развитие и растеж не е нова, но нейните съвременни аспекти стават все по-актуални както в европейски, така и в национален план. В най-голяма степен проблемите на устойчивия растеж са

разработени и представени в редица документи на Европейската комисия (ЕК), въз основа на които се изграждат европейските политики като цяло и на всяка страна-членка по-конкретно. Идеята за реализиране на баланс на интересите между икономиката, природната и социалната среда, подчинена на разбирането за опазването и възстановяването на ресурсите с оглед на тяхната стойност днес и възможността за тяхното използване в бъдещето, има водещо и все по-актуално значение в изграждането на съвременни политики. Устойчивото развитие е концепция с дългосрочен характер, която цели опазването и поддържането на ресурси чрез тяхното оптимално използване, възстановяване и рециклиране. Опити за конструиране на устойчиви политики се правят още през XX век, но едва през последното десетилетие се усеща идеята, че това е все по-наложително поради негативните ефекти от едромасщабния индустриален модел на производство и климатичните промени, които „произвеждат“ отрицателни ефекти върху съвременните икономики. За това свидетелства срещата на върха на световните лидери, проведена през 2021 г. в Глазгоу, с което се поставя началото на 26-ата конференция на страните по Рамковата конвенция на ООН по изменение на климата, както и току-що приключилата поредна Climate Change Conference в Sharm el-Sheikh- Египет (COP-27; 2022).

В този смисъл настоящото изследване е актуално и насочено към обобщаване на тенденциите и анализ на перспективите за поддържане на устойчив и приобщаващ растеж с акцент върху икономиките на Европейския съюз (ЕС) и в частност на българската икономика. С приемането на документа „Програма за устойчиво развитие до 2030 г.“ на ООН усилията на отделните икономики се насочват към понижаване на бедността и постигане на устойчиво развитие в световен мащаб. Прилагането на адекватни средства за възстановяване на екологичното равновесие в света придава актуалност на темата в контекста на разширяващите се мащаби на общественото производство с цел повишаване благосъстоянието на населението, което има важно значение за българската икономика като част от ЕС и неговата перспектива.

Интегралната цел на изследването е да се очертаят същността и спецификата на Европейската зелена сделка за постигане на устойчив растеж, с която ЕС, а заедно с това и нашата икономика, се стремят да намалят социалното неравенство и да подобрят благосъстоянието на обществото като цяло.

За обект на изследването дефинираме областите за реализиране на устойчивия и приобщаващ растеж според Целите за устойчиво развитие (ЦУР) в предварително селектирани икономики на страни-членки на ЕС, съпоставими с тази на България.

Предмет на изследването са основните икономически и социални аспекти на Европейската зелена сделка и нейния принос към устойчивото

развитие и постигането на приобщаващ растеж, както и пътищата за тяхното транспониране в практиката на България.

Въз основа на направената теоретична постановка на изследването в логически порядък се извеждат следните **задачи**:

- Изграждане на фундамент за изследване европейската стратегията за постигане на целите за устойчив и приобщаващ растеж в ЕС;
- Изследване същността на Европейската зелена сделка и на нейния принос към изграждането на политики за устойчивото развитие и приобщаващ растеж в страните от ЕС;
- Разкриване мястото на иновациите и технологиите в контекста на устойчивото енергийно развитие на България до 2050 година;
- Провеждане на сравнителен анализ между селектирани икономики за очертаване на резултатите от прилаганата политика за устойчив и приобщаващ растеж в страни, съпоставими с България.

В хода на изследването се защитава **тезата**, че в ЕС, както и в България, има предпоставки, заинтересовани страни и средства за изграждане на цялостна политика за постигане и поддържане на устойчив и приобщаващ растеж, за което спомагат и европейските институции, и европейските фондове за нейното финансиране.

1. Теоретична постановка на устойчивото развитие и приобщаващия растеж според приоритетите на ЕС

1.1. Същност на европейската стратегията за постигане на устойчиво развитие и приобщаващ растеж

Изменението на климата и влошаването на състоянието на околната среда са заплаха за съществуването на човечеството в съвременния свят. За да бъде преодоляна тази заплаха, множество международни инициативи, вкл. чрез организациите на ООН, биват лансирани с идеята да провокират националните правителства, да подготвят собствените си икономики за съвременните екологични, технологични, социално-икономически и демографски предизвикателства, като разработят стратегии, планове и програми за адаптиране и плавен преход към нов тип обществен договор, чрез който ще се гарантира устойчиво развитие и приобщаващ растеж за обществото. Към това се стреми и Европейският съюз. Знак за осъзнаването на съвременните проблеми и предизвикателства на общественото развитие са разработването и представянето на рамкова стратегия за развитие на европейските икономики до 2030 г. В тази рамкова стратегия Европейският зелен пакт² заема ключова роля, защото чрез неговото реализиране се очаква, ЕС да се

² Наименованията „Зелен пакт“ и „Зелена сделка“ се приемат за синонимни, защото в преводите на официалните документи на български език, приети от органите на управление на ЕС, се срещат и двете формулировки.

превърне в модерна, ресурсно ефективна и конкурентоспособна интеграционна икономическа общност (Европейски зелен пакт, 2019).

За постигане на посочените цели в обхвата на Зеления пакт се предвижда, първоначално страните–членки на ЕС да преодолеят негативните последици от пандемията, причинена от COVID-19. По тази причина в Плана за възстановяване (NextGenerationEU) и седемгодишният бюджет на ЕС, като част от Европейския зелен пакт, се предвижда една трета от инвестициите в размер на 1,8 трилиона евро да съдействат за възстановяването на икономиките. Във връзка с това Европейската комисия приема набор от предложения, чиято цел е, политиките на ЕС в областта на климата, енергетиката, транспорта и данъчното облагане да бъдат пригодени към целта за намаляване на нетните емисии на парникови газове с най-малко 55 % до 2030 г. в сравнение с равнищата от 1990 г. Превръщането на Европа в първия неутрален по отношение на климата континент в света е основната цел на страните–членки в ЕС.

Това предложение е насочено към подготвянето на всички сектори на икономиката на ЕС за плавен преход, който да доведе до желания резултат, заложен в Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г. В този план основните политически направления за изготвяне на конкретни програми включват: Климат; Енергетика; Селско стопанство; Индустрия; Околна среда; Транспорт; Финанси и регионално развитие; Научни изследвания и иновации. На 27 ноември 2019 г. по време на пленарната сесия в Страсбург с голямо мнозинство членовете на Европейския парламент гласуват подкрепа на основните политически направления, определящи приоритетите в рамковата стратегията за постигане на устойчиво развитие и приобщаващ растеж, включваща гореспоменатите планове и програми, лансирани от председателя на Европейската комисия (фон дер Лайен, У., 2019).

Както става ясно от описаната рамкова стратегия за развитие на европейските икономики до 2030 г., тя включва микро- и макроаспекти на взаимодействие, където в пълна степен са застъпени основните политически направления за създаване на законодателна база, а чрез нея и за изграждане на конкретни политики, които страните–членки на ЕС следва да реализират в усилията си за генериране на устойчив и приобщаващ растеж.

1.2. Европейската зелена сделка и нейният принос към устойчивото развитие

Европейският съюз, неговите институции и държавите–членки имат ключова роля в приемането на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. и Целите за постигане на устойчиво развитие (ЦУР – идентични със седемнадесетте цели за устойчиво развитие, набелязани от ООН). От началото на ХХ в. ЕС и държавите–членки отправят призив за интегрирана, универсална

програма, която да е насочена към постигане на осемте Цели на хилядолетието за развитие (ЦХР), дефинирани от ООН, насочени към премахването на крайната бедност във всичките ѝ форми и разрешаването на критични въпроси за екологична устойчивост, социално включване и икономическо развитие (European Commission, 2019). Член 11 от Договора за функционирането на Европейския съюз (European Union, 2007) постановява, че „опазването на околната среда трябва да бъде интегрирано в определянето и изпълнението на политиките и дейностите на ЕС, по-специално с оглед на насърчаването на устойчивото развитие“. По този начин ЦУР пресъздават европейските ценности и може да се разглеждат като „Европейски дневен ред“, за постигането на който трябва да бъдат насочени всички усилия.

През 2019 г. (European Commission, 2019) Европа става първият континент, който се ангажира да постигне климатична неутралност до средата на века чрез *Европейската зелена сделка*. Евростат следи годишния напредък по ЦУР, като постигането им е основен двигател за работата на множество технически агенции и центрове към Европейската комисия, в т.ч. и изградения Съвместен изследователски център (Joint Research Centre). Съветът на Европейския съюз и Европейският парламент също демонстрират своя ангажимент към ЦУР.

Зелената сделка обхваща тези измерения на ЦУР, които са свързани с климата и биоразнообразието, но се фокусира по-малко и върху социалните измерения на проблема. В тази връзка Съветът на Европейския съюз през юни 2021 г. прави опит за пренасочване на политиките на Съюза към постигане на ЦУР и признава необходимостта от съсредоточаване върху конкретни оперативни действия на всички нива за ускоряване изпълнението на Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. чрез конкретни подцели, мерки и срокове (European Parliament and European Council, 2021).

Механизмът за възстановяване на околната среда и устойчивост в развитието се стреми към постигане на по-устойчива и по-справедлива Европа за следващото поколение в съответствие с целите на ООН. Той се базира на Комбинирана многогодишна финансова рамка за постигане, на която се осигуряват около 2 трилиона евро финансова подкрепа, целяща ускоряване на трансформацията на ЕС за периода 2021–2027 г. (European Committee of the Regions, 2021).

Пандемията от COVID-19 се явява пречка за устойчивото развитие в ЕС. Тя тласна ЕС и отделните държави-членки да се съсредоточат върху краткосрочни спешни проблеми и промени приоритетите и семантиката на политиката. Фокусът беше изместен от въпросите за устойчиво развитие към засилване способността на ЕС да реагира и координира отговорите на бъдещи кризи в общественото здраве, което в голяма степен е съвместимо с ЦУР. Пандемията и геополитическото напрежение поставят Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. на по-заден план, което изисква, ЕС да

продължи изрично да заявява ангажимента си за постигане на ЦУР и да свързва своите политически цели и механизми с тях.

Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. остава първата и единствена приета цялостна международна програма от всички държави-членки на ООН, обхващаща аспектите на устойчивото развитие: икономически, социални и екологични. Все по-ясно е, че успехът на Парижкото споразумение за климата и Зелената сделка изискват постигане на ЦУР. В помощ на това са изпълнението на четири приоритетни действия (European Parliament and European Council, 2021):

✓ Основните институции, отговарящи за управлението на ЕС, следва да потвърдят силния си ангажимент към Програмата за устойчиво развитие до 2030 г. в отговор на пандемията от COVID-19 и последиците от нея, както и да засилят усилията за постигане на ЦУР.

✓ Европейската комисия трябва да изясни как ЕС се стреми да постигне ЦУР.

✓ Европейската комисия трябва да мобилизира гражданското общество за постигане ЦУР – чрез подновяване на мандата на Платформата на силно заинтересованите страни за постигане на ЦУР или чрез създаване на нова структура или платформа за ангажиране. Мобилизацията на НПО е от решаващо значение за подкрепа на разработването на стабилни политики за ЦУР и тяхното ефективно прилагане и наблюдение.

✓ Европейската комисия следва да подготви национален мониторинг, който да допълни съществуващите инициативи на ЕС за наблюдение и докладване на изпълнението на ЦУР и спомага за осигуряване на международна видимост на политиките и ангажиментите на ЕС за ЦУР.

Интегрираният подход към постигане на ЦУР в ЕС се фокусира върху три широки области (Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M., Messner, D., Nakicenovic, N. and Rockström J., 2019):

➤ *вътрешни приоритети*

Окрупняване на 17-те ЦУР, предложени от ООН, в шест приоритетни области, които са в съответствие с основните политически инициативи на ЕС, включително Зелената сделка. Шестте трансформации са взаимосвързани с политиките, включени в Европейската зелена сделка, и са:

- Образование, умения, достоен труд и иновации

Осигуряване на висококачествено образование, включително учене през целия живот, и засилване на иновациите в стратегическите технологии и отрасли. Страните от ЕС трябва да увеличат инвестициите в иновации, качество на образованието и развитие на умения за учене през целия живот. Критичните инструменти включват Европейското образователно пространство, Хоризонт Европа и Зелената сделка на ЕС.

- Устойчивост в енергетиката

Насърчаване на енергийната ефективност, постигане производство на електроенергия с нулеви въглеродни емисии, декарбонизиране на индустрията. Успехът на трансформацията изисква очертаването на ясни траектории и пътни карти на еко-инвестициите.

- Устойчиви общности, мобилност и жилища

Укрепване на градовете и другите общности чрез: насърчаване на устойчива и интелигентна мобилност; обновяване на жилищата; осигуряване на стандарти за устойчиво строителство и подкрепа за нови работни места. ЦУР и целите на Зелената сделка имат ясно очертано териториално измерение.

- Устойчиво производство на храни, здравословно хранене и опазване на биоразнообразието

Осигуряване на устойчиво селско стопанство и използване на океаните; насърчаване на по-здравословното хранене и поведение, защита и възстановяване на биоразнообразието и екосистемите с достойни доходи за фермерите и рибарите.

- Чиста кръгова икономика с нулево замърсяване на околната среда

Ограничаване на замърсяването, намаляване на потреблението на материали и свеждане до минимум на въздействието върху околната среда от страна на европейската индустрия и потребителите. Тези усилия трябва да се интегрират с визията за нулево замърсяване на околната среда и без токсични вещества в рамките на Зелената сделка.

- Дигиталната трансформация

Изграждане на авангардна цифрова инфраструктура, засилени иновации и защита на европейската демокрация и правата на гражданите за конфиденциалност на техните лични данни. Това ще изисква значителни инвестиции в технологични иновации и цифрова инфраструктура.

➤ *дипломация и сътрудничество за устойчиво развитие*

ЕС е от решаващо значение за напредъка на ключови многостранни процеси за постигане на ЦУР на ООН чрез дипломацията, включително в отношенията с Китай и държавите от Африка, както и на форумите на Г-7 (по време на германското председателство през 2022 г.), Г-20 (по време на председателството на Индонезия през 2022 г.) и годишните срещи на МВФ и Световната банка. ЕС и държавите-членки играят водеща роля в мобилизирането на адекватни финансови ресурси от богати държави – които са най-вече отговорни за кризата с климата и биоразнообразието – за подкрепа на трансформациите на ЦУР и подобряване на околната среда в най-уязвимите страни, като например малките развиващи се островни държави.

➤ *действия за възстановяване и защита на глобалните блага и справяне с негативните последици от неконтролируемото им използване*

ЕС е водещ в международните усилия за възстановяване и защита на глобалните блага и справянето с негативните последици от безразборното им използване. Борбата е срещу отрицателните въздействия, които се

генерират основно от богатите страни като цяло, върху останалия свят чрез търговски и финансови потоци. Освен обезлесяването и въздействията върху околната среда, толерантността към лошите трудови стандарти в международните вериги на доставки може да навреди на много развиващи се страни. Това ще изисква съгласувана търговска и външна политика чрез дипломатията на Зелената сделка, засилено данъчно сътрудничество и прозрачност, прилагане на стандартите на ЕС към износа и ограничаване на търговията с отпадъци.

През следващите месеци и години е жизненоважно, всички държави-членки на ЕС систематично да включват ЦУР в своите планове за възстановяване от пандемията и годишни програми за реформи за постигането им. Пактът за стабилност и растеж трябва да бъде превърнат в пакт за устойчиво развитие, който прилага Зелената сделка на практика за постигане на ЦУР и постигане на климатична неутралност. Участниците в устойчивото развитие от академичните среди, гражданското общество и бизнесът трябва да бъдат включени в механизмите за консултации и съответните национални програми. За да се реализира Зелената сделка и да се постигнат ЦУР, ЕС ще трябва да мобилизира допълнителни публични и частни средства, включително чрез нови общоевропейски източници на приходи, които веднага да се насочат към устойчиво развитие.

2. Устойчиво енергийно развитие на България – хоризонт до 2050 година

2.1. Мястото на иновациите и технологиите в контекста на устойчивото енергийно развитие на България

В изпълнение на ангажиментите за постигане на целите на европейската енергийна политика за създаване на Енергиен съюз е разработена Стратегия за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г. с хоризонт до 2050 г. (Стратегия 2030). Този документ е съобразен с настоящата рамка на европейската енергийна политика и световните тенденции в развитието на нови енергийни технологии и отразява визията на България за развитие на енергийния сектор до 2050 г. (Министерство на енергетиката на Република България, 2021 г.) .

В Стратегия 2030 се посочва, че тя определя общи европейски политики и цели за развитие на енергетиката и за ограничаване изменението на климата, отразява националните специфики в областта на енергийните ресурси, производството, преноса и разпределението на енергия. Дефинирани са основни стратегически решения, насочени към постигане на националните цели и гарантиране на българските интереси. В стратегията се казва, че тя отразява тенденциите, мерките и политиките в областта на енергийната сигурност, енергийната ефективност, либерализацията на пазара на

електроенергия и газ и интегрирането им в общия европейски енергиен пазар, развитието и внедряването на нови енергийни технологии. Тези политики са отразени и в Интегрирания енергиен и климатичен план на Република България 2021 – 2030 г. с хоризонт до 2050 г., който е изготвен в изпълнение на Регламент (ЕС) 2018/1999 за управление на Енергийния съюз и на климатични действия.

Стратегия 2030 определя следните основни приоритети: Гарантиране на енергийна сигурност и устойчиво енергийно развитие; Развитие на интегриран и конкурентен енергиен пазар и защита на потребителите чрез гарантиране на прозрачни, конкурентни и недискриминационни условия за ползване на енергийни услуги; Повишаване на енергийната ефективност в процесите от производството до крайното потребление на енергия; Устойчиво енергийно развитие за чиста енергия и декарбонизация на икономиката; Внедряване на иновативни технологии за устойчиво енергийно развитие.

Документът включва теми като енергийна сигурност и устойчиво енергийно развитие, развитие на интегриран и конкурентен енергиен пазар, енергийна ефективност, чиста енергия, енергийни прогнози. В документа са дефинирани политиките и целите, които България си поставя за внедряване на иновативни технологии в „реална, работна среда“. Това са: въвеждане на пазарно ориентирани иновативни услуги, които да повишават гъвкавостта на енергийната система; насърчаване изграждането на системи за съхранение на енергия, които да допълват традиционните; съхранение на възобновяема енергия в газопреносната мрежа чрез технологията „Power-to-gas“; насърчаване развитието на разпределителните мрежи чрез въвеждане на интелигентни мрежи; насърчаване използването на инсталации за интелигентно управление в сградния фонд; увеличаване броя на сградите с близко до нулево потребление на енергия, чрез използване на нови технологии и материали; внедряване на нови високоефективни енергийни технологии за намаляване разходите за енергия; използване на водород за производство на топлинна и/или електрическа енергия; развитие на електромобилните и водородните технологии в транспортния сектор.

С този документ се дава приоритет на иновации със значителен принос за намаляване на въглеродните емисии в атмосферата, намаляване на парниковия ефект, като в същото време намаляват разходите на крайните клиенти за употребената от тях топлинна и електрическа енергия. Внимание се отделя на важността на водорода, а последният на концепцията „Power-to-gas“.

След като Министерството на енергетиката предложи за обществено обсъждане проекта на Стратегия 2030, всички публикувани становища в публичната платформа Strategy.bg са силно критични към него. Сред посочените слабости на Стратегия 2030 е това, че тя е изградена най-вече около идентифициране на проблемите, със силно амбициозен характер на дейностите, но липсват конкретни мерки или източници на финансиране.

Налага се изводът, че липсва изследователски приоритет (част от петото измерение в Европейския енергиен съюз), което сигнализира за нежеланието на правителството да засили сътрудничеството между науката и бизнеса в енергийната сфера. Липсват анализи на разходите и ползите от дейностите, оценка на въздействието, конкретни времеви рамки, начини и ниво на участие на другите заинтересовани страни.

2.2. Проблемни области на българските екоинновации

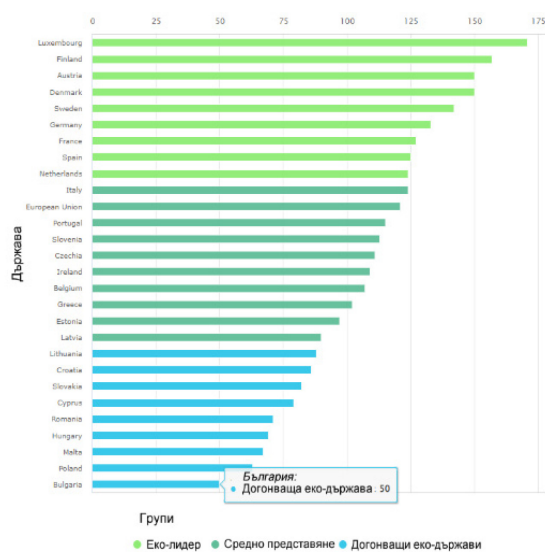
Технологиите и иновациите имат огромен потенциал за принос към ЦУР и целите на Европейския зелен пакт. Дигитализацията като част от процеса подпомага развитието на силно взаимосвързана система и мрежов процес, конвергенцията и взаимодействието на много области като компютърни науки, инженерство, информатика, математика, производство и др. Четири универсални тенденции характеризират иновациите в цифровата ера (OECD, 2019):

- Данните се превръщат в ключов ресурс за иновациите.
- Иновационните дейности все повече се съсредоточават върху развитието на услуги, предоставени от цифровите технологии.
- Иновационните цикли се ускоряват с виртуална симулация, 3D принтиране и други цифрови технологии, предоставящи възможности за повече експерименти и версии.
- Иновациите стават все по-съвместни, предвид нарастващата сложност и интердисциплинарни нужди от цифрови иновации.

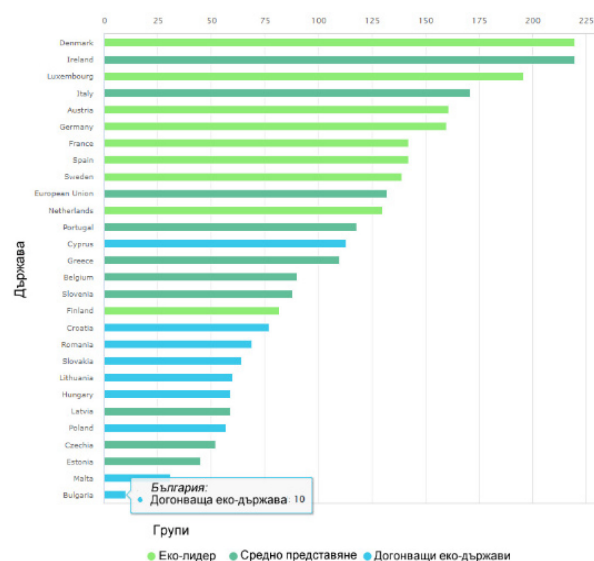
Индексът за екоинновации, разработен от Обсерваторията за екоинновации, е инструмент за оценка на представянето на държавите–членки на ЕС и допълва други подходи за измерване на иновативността на страните като Иновационното табло на ЕС. Различните аспекти на екоинновациите са групирани в пет тематични области, като се използват шестнадесет индикатора (ЕЮ, 2020): Вложения за екоинновации (финансови или човешки ресурси); Дейности, илюстриращи до каква степен компаниите в конкретна страна са активни в еко-инновациите; Крайни продукти от екоинновации, които определят количествено резултатите от патенти, академична литература и медийни приноси; Резултати за ефективност на ресурсите, на екоинновациите в контекста на интензитета на емисиите на парникови газове; Социално-икономически резултати от екоинновациите, генериращи положителни резултати в социалната сфера.

В индекса за екоинновации за 2021 г. Люксембург оглавява класацията на всички страни от ЕС с общ резултат от 171 пункта. Следва Финландия с резултат от 157, Австрия и Дания са равни на 150. Групирането на „лидерите в екоинновациите“ е завършено от Швеция, Германия, Франция, Испания и Холандия. Десет държави–членки получават резултати около средните за ЕС 100 и следователно са определени като „средно представящи се в

областта на еко-иновациите“. Обобщените резултати за екоиновации в тази група варират от 124 – Италия, до 90 – Латвия. Последната група се състои от девет държави, които догонват другите по отношение на еко-иновациите и техните обобщени резултати варират от 88 за Литва до 50 за България (Фигура 1). Категория 4 – „Резултати за ефективност на ресурсите“ на индекса за екоиновации включва производителността в материали, вода и енергия на всяка страна, както и интензитета на емисиите на парникови газове. За 2021 г. показателят „Енергийна производителност“ поставя България на последно място, далеч зад лидерите Дания и Ирландия (Фигура 2).

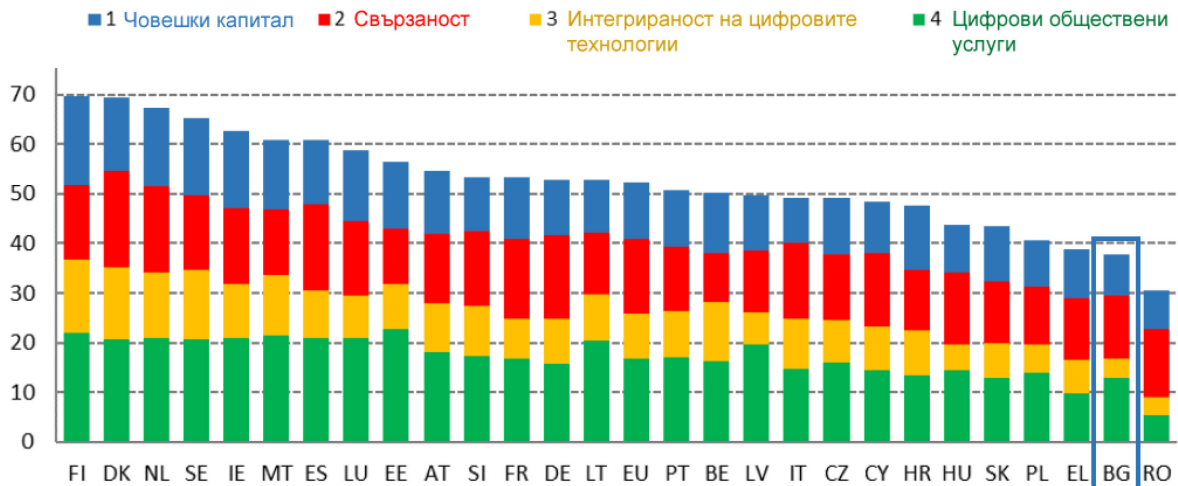
Фигура 1. Класиране - Индекс на екоиновациите на държавите в ЕС, 2021
Източник: ЕЮ, 2019.

Фигура 2. Енергийна производителност - Индекс на екоиновациите в ЕС, 2021
Източник: ЕЮ, 2019.

Това представяне според Обсерваторията за екоиновации се дължи на структурни проблеми в българската икономика, продължаващото производство на електроенергия от въглища и малкото инициативи по отношение ефективността на ресурсите. Общото заключение е, че мерките за енергийна ефективност са станали относително масови, но очевидно недостатъчни, за да променят мястото на България в ЕС по този компонент (ЕЮ, 2019). Европейският съюз предостави значителни ресурси в подкрепа на цифровата трансформация – 127 милиарда евро са предназначени за свързани с цифровите технологии реформи и инвестиции в националните планове за възстановяване и устойчивост след пандемията от COVID-19. Европейската комисия наблюдава цифровия напредък на държавите-членки чрез докладите на Индекса на цифровата икономика и общество (DESI) от 2014 г. насам.

През 2022 г. България е на 26-то място от 27-те държави–членки на ЕС в Индекса на цифровата икономика и общество на Европейската комисия (DESI), точно над Румъния (Фигура 3). Резултатът DESI на България нараства средно с 9% годишно през последните пет години, но този темп на растеж не е достатъчен, за да може, страната да догони останалите държави–членки на ЕС (European Commission, 2022b).

Фигура 3. Класиране на индекса на цифровата икономика и общество (DESI) за 2022 г.

(Източник: European Commission, 2022a)

Индексът DESI посочва, че България е изправена пред много предизвикателства по отношение на дигитализацията на своите публични услуги, като се представя по-слабо по повечето показатели – с изключение на отворените данни, които са в рамките на средното за ЕС. Само 34% от потребителите на интернет в страната взаимодействат с правителството онлайн, в сравнение с 65% в ЕС, а предлагането на цифрови публични услуги за гражданите има резултат 59 точки при средна стойност за ЕС от 75. Въпреки реформата на Националния регистър в България, тези резултати трябва да се подобрят значително, за да може България да постигне Целта на цифровото десетилетие до 2030 г. – всички ключови обществени услуги да са предлагани изцяло онлайн.

Изводът от класацията на DESI за 2022 г. е, че за да се преодолеят недостатъците в дигиталната трансформация и България да започне да догонва останалите държави–членки на ЕС, трябва да има продължителни, устойчиви усилия на политическо и административно ниво за постигане на резултати от реформите и инвестициите във всичките четири измерения. Започналата през 2021 година политическа нестабилност и смяна на правителства заедно с кратките по продължителност и инициативност парламенти може значително да минимализират перспективите за успех в тази област.

В заключение преходът към устойчиво, енергийно ефективно общество се основава на целите за устойчиво развитие на ООН, интегрирани в Европейския съюз в инициативи като Европейския енергиен план и Европейската зелена сделка. Новият програмен период на ЕС започна в значим момент от историята – изправен пред продължаващи предизвикателства като изменението на климата, съчетани с по-малко очаквани кризи като COVID-19 и войната в Украйна.

Европейската комисия е наясно, че „... *цифровите технологии, колкото и напреднали да са, са само инструмент. Те не могат да решат всичките ни проблеми. И все пак те правят възможни неща, които са били немислими преди едно поколение*“ (European Commission, 2020).

За да се справи с бързо променящата се реалност, особено в енергийния сектор, и да го приведе в съответствие с ЦУР и целите на ЕС, българското правителство разработи съответните документи, като Стратегията за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г., с хоризонт до 2050 г. Стратегия 2030 твърди, че е формално съобразена с приоритетите на ЕС, но критичният прочит на документа разкрива, че той като цяло идентифицира част от проблемите, но с недостатъчна конкретика по отношение на мерките. Що се отнася до сектора на технологиите и иновациите, това показва, че публичните власти пренебрегват сътрудничеството между науката и бизнеса в областта на енергетиката, без да обръщат внимание на изследователската област.

3. Методологична рамка на приоритетите за мониторинг върху целите за реализиране на устойчив растеж в ЕС

Устойчивостта в икономическото и социалното развитие на икономиките от ЕС е основен принцип, залегнал в Договора за Европейския съюз от самото му създаване. Лансирането на глобални инициативи в рамките и ООН и изграждането на програми за устойчив растеж (The UN Sustainable Development Goals) попадат изцяло в приоритетите за бъдещо развитие на страните-членки в ЕС. Нещо повече, пълното приемане на идеите и разработването на конкретни стратегии за прилагане на Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г. е основна цел за ЕС, която се обвързва със стремежа за преход към „зелена икономика“ и дигитализация на обществения живот и в частност на бизнеса в европейските икономики. Така поставената стратегическа цел предполага, че именно чрез генерирането на устойчив и приобщаващ растеж може да се постигне укрепване устойчивостта и подготовка на европейските икономики за евентуални сътресения и непредвидени рискове в хода на посочения преход. По тази причина Европейската комисия не просто приема Програмата на ООН за устойчиво развитие до 2030 г., но адаптира и разработва собствена

политическа програма за постигане на устойчивост в ЕС. Част от тази програма са Целите за устойчиво развитие (ЦУР), които формират основа за разработване на конкретни политики за действия във всички сектори на обществения живот и в частност на европейския бизнес (Eurostat, 2021). Част от целите се отнасят към повече от един от посочените приоритети и по този начин формират своеобразно дърво на целите (Таблица 1).

Таблица 1

Обща методологична рамка на приоритетите за мониторинг върху целите за реализиране на устойчив растеж в ЕС

Приоритети на ЕК за мониторинг на устойчивия растеж	Области, подлежащи на мониторинг върху устойчивия растеж, цели за постигане
Европейска „Зелена сделка“	<ul style="list-style-type: none"> • Нулева степен на глад; • Чиста вода и санитарни условия; • Чиста и възобновяема енергия; • Редуциране на неравенствата; • Устойчиво общество; • Отговорно потребление и производство; • Борба с климатичните промени; • Запазване и устойчиво използване на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие (живот под водата); • Защита, възстановяване и насърчаване на устойчивото използване на сухоземните екосистеми, устойчиво управление на горите, борба с опустиняването и спиране и обръщане на деградацията на земята и спиране на загубата на биологично разнообразие (живот и природна среда)
Работеща за хората икономика	<ul style="list-style-type: none"> • Редуциране на бедността; • Благосъстояние и здравеопазване; • Качествено обучение; • Равенство между половете; • Достойна работа и икономически растеж; • Индустриални иновации и инфраструктура
Европа в дигиталната ера	<ul style="list-style-type: none"> • Качествено обучение; • Индустриални иновации и инфраструктура
Европейски начин на живот	<ul style="list-style-type: none"> • Благосъстояние и здравеопазване; • Качествено обучение; • Редуциране на неравенствата; • Правораздаване и силни институции
По-силна Европа в света	<ul style="list-style-type: none"> • Сътрудничество за постигане на целите; • Вписване в световните усилия за устойчивост–европейски принос
Европейска демокрация	<ul style="list-style-type: none"> • Равенство между половете; • Редуциране на неравенствата; • Правораздаване и силни институции.

Източник: Eurostat, 2022.

Наборът от индикатори към всяка област от методологичната рамка, посочена в таблицата по-горе, са предложени от ЕК. Те се използват за провеждане на мониторинг и установяване степента на напредък при изпълнението на целите за устойчиво развитие в ЕС. Наред с това някои от приоритетните области, подлежащи на мониторинг, са детайлизирани съобразно особеностите на протичащите процеси в ЕС, което е наложило включването на допълнителни индикатори и измерители (Таблица 2). Актуализирането на измерителите стои в основата на ежегодните прегледи. Тяхната цел е да осигури релевантност между протичането на явленията и необходимостта от разработването или промяната на действащите политики.

В документите за устойчива и зелена икономика в ЕС са посочени две групи приоритетни цели на Европейската комисия, свързани с цялостната система за мониторинг и оценка на напредъка на страните-членки в прилагането на политиката за устойчив и приобщаващ растеж, а именно:

- такива, които стимулират напредъка чрез изграждане на хоризонтални политики;
- такива, които стимулират напредъка чрез изграждане на вертикални политики.

Става ясно, че цялостната съвременна стратегия на ЕС за постигане на устойчив и приобщаващ растеж има дълбоки корени в неговите досегашни политики. Нещо повече, наблюдава се приемственост в политиките и практиките на управление в интеграционната общност, като се съчетават инструменти и подходи за администриране от различен управленски ранг, съобразно предметната определеност и нивото на компетентност в отделните сфери на обществения живот на страните от ЕС. По този начин стратегията за устойчив и приобщаващ растеж се разглежда не само като още едно направление за бъдещото развитие на интеграционната общност, а като надграждане на постигнатото до този момент, но с нови подходи и средства (Szopik-Depczyńska, K.; Cheba, K., Bak, I., Stajniak, M., Simboli, A., Ioppolo, G., 2018).

Въз основа на направения преглед на системата за провеждане на мониторинг върху напредъка към зелена икономика и осигуряване на устойчив и приобщаващ растеж в ЕС може да направим следното обобщение. Адаптираната методика за отчитане на напредъка към зелена икономика и осигуряване на устойчив растеж в страните-членки, която прилага ЕС, е устроена в съответствие с осемте „Цели на хилядолетието за развитие“, дефинирани от ООН. Действащата в ЕС система ясно подчертава взаимодействието между микро- и макронивото при отчитането на ефектите, настъпили вследствие на действащите политики за генериране на устойчив и приобщаващ растеж. Наред с това следва да се изтъкне, че подборът на индикатори, в системата на ЕС, е гъвкав и това позволява замяната на едни индикатори с други в зависимост от тяхната пригодност, която се установява

в съответствие с реалния ход на процесите на устойчивост в икономиките на страните–членки.

4. Сравнителен анализ на резултатите от прилаганата политика за устойчив и приобщаващ растеж в страни на ЕС, съпоставими с България

За провеждането на анализа се използва специализираната база данни на Евростат (EU SDG Indicator Set 2021), която целенасочено проследява данни по основните цели за постигане на устойчив и приобщаващ растеж (Sustainable Development Goals) в страните–членки на интеграционната общност през периода 2010–2020 г. Тя се явява източникът на информация, въз основа на която се прави извадка, като вторична база данни, която позволява стесняване на обхвата и фокусиране върху ефекта от политиките, свързани с генерирането на устойчив и приобщаващ растеж, на онези икономики от ЕС, с които българската икономика е съпоставима като мащаб и като степен на икономическо развитие. По тази причина като обект на сравнение най-често сред селектираните икономики отнасяме тези от региона на Югоизточна Европа, а именно: Гърция, Румъния и Хърватия. По избрани индикатори към тях включваме Турция и Сърбия (особено в случаите, когато Евростат предлага информация), които макар да не са членки на ЕС, могат да дадат представа за разликата по отношение на постигнатите резултати за създаване на устойчив и приобщаващ растеж между страните–членки на ЕС и тези извън него, локализиращи в същия регион. С цел открояване на общото и различното към анализа се включват и някои страни от Централна Европа, каквито са Унгария и Словакия. Наред с това по определени индикатори, където е целесъобразно, анализът на резултатите включва и някои икономики от ЕС, които се характеризират с висока степен на икономическо развитие, явяващи се генератори и/или новатори по отношение на идеята за устойчив и приобщаващ растеж. Самият мониторинг върху резултатите от прилагането на политиките за устойчив и приобщаващ растеж протича в последователност, съгласно система от индикатори, приети от ЕК. От съображения за компактност на изложението в настоящия анализ се спираме само на тези индикатори, които имат съществено значение за България.

Проведеният мониторинг върху устойчивия и приобщаващ растеж в страните от ЕС показва картина, която оформя представите за напредъка както на интеграционната общност като цяло, така и за отделните икономики. От методологическо значение е да се направи разграничение между аспектите на влияние и въздействие на политиката за устойчивост и приобщаване върху икономиките на ЕС според избраните индикатори за измерване. Важно е да се установи дали очакваното въздействие се проявява на

микро- или на макрониво. По тази причина групираме индикаторите от системата за мониторинг и измерване напредъка по целите за устойчиво развитие на ЕС. Изхождайки от характера на предвидените измерители, според аспектите на влияние и въздействие на политиката за устойчивост се очертават десет групи, като три от групите имат еднозначна насоченост – съответно за икономическите процеси, втората – за екологичните процеси, а третата – за социалните процеси. Останалите седем аспекта на влияние засягат повече от един вид политически действия и в този смисъл имат хибриден характер, защото при тях се комбинират очаквани ефекти в поне две сфери на въздействие. Към тях отнасяме: Интеграционно-политически аспект; Социално-икономически аспект; Социално-екологичен аспект; Социално-политически аспект; Бизнес и екология; Технологично-социален аспект; Технологичен и бизнес аспект.

Наред с това разграничение аспектите на влияние и въздействие на политиката за устойчивост и приобщаване върху икономиките на ЕС се различават и по това, дали очакваните резултати се реализират на микро- или макрониво (Bergman, M., 2015). Тук следва да се отбележи, че в зависимост от това, какви показатели са включени в системата за измерване на резултатите в групата на един и същ аспект на въздействие могат да се наблюдават резултати както на макро-, така и на макрониво. Нещо повече, обръщаме внимание на факта, че е логично реализирането на устойчиво развитие да се изследва в контекста на взаимодействието „микро–макро-среда“. Логиката се обвързва с възможността, импулсите за генерирането на устойчивост да се инициират от страна на бизнеса и да се реализират като инвестиционен процес, който поражда ефекти, както на микро-, така и на макрониво. Следователно взаимовръзката „предпоставки–следствие“ в контекста на икономическата устойчивост има характер на реверсивна обвързаност по отношение на това, кой е източникът на импулса за генериране на устойчив растеж (Kolk, A., Van Tulder, R., 2010). При определени условия импулсът може да произтича от определени предпоставки от макросредата и да се реализира на макрониво, а при други условия може да настъпи обратното.

Таблица 2

*Обобщаващи резултати от приложението на политиката за
устойчивост в икономиките на ЕС според аспектите на влияние и
въздействие*

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Достоеен труд и икономически растеж“</i>				
<i>Сравнение по показател (1)</i>	<i>За България</i>		<i>За икономиките от Югоизточна и Централна Европа (ЮиЦЕ) (4)</i>	<i>За водещите в Европа икономики, респ. средно ниво за ЕС (5)</i>
	<i>Състояние/ положение (2)</i>	<i>Тенденция през периода (3)</i>		
Реален БВП на глава от населението	Два пъти по-нисък размер от Гърция – лидер в групата на ЮИЕ	Повишаване	Водещи са две икономики, като след Гърция се нарежда Словакия	Нивото на България е четири пъти по-ниско от средния БВП на глава от населението в 27-ЕС
Коефициент на заетост, %	Над средното ниво за страните от групата	Без съществено изменение	Съизмерими стойности с тези на Унгария и Словакия	Съизмерими стойности със средните за ЕС
Загинали при трудови злополуки	Най-високо ниво в групата на ЮиЦЕ	Без изменение	В началото на периода само Румъния има по-високи стойности	Двойно по-високо ниво от средното за ЕС

ЕКОЛОГИЧЕН АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатори „Запазване и устойчиво използване на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие“ и „Защита, възстановяване и насърчаване на устойчивото използване на сухоземните екосистеми“</i>				
<i>(1)</i>	<i>(2)</i>	<i>(3)</i>	<i>(4)</i>	<i>(5)</i>
Дял на горската площ	Над средното ниво за страните от групата на ЮиЦЕ	Увеличаване	Делът от групата показва увеличаване, а делът в България се съизмерва с това на Хърватия	Делът на горите в Германия и Франция – около 30%, на България – около 40%.
Площ на сухоземни обекти, определени по Натура 2000	В България – най-висок % на защитени територии	Без изменение	Средно за икономиките от групата процентът е по-нисък от този на България	Средно за ЕС процентът е значително по-нисък от този на България.

СОЦИАЛЕН АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Равенство между половете“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Разлика в заплащането на половете	По-високо ниво в сравнение със средното в ЕС през 2015г.	Намаляване на разликата в края на периода	Няма еднозначна тенденция за групата като цяло	Нивото на тази разлика у нас е по-ниско от средното за ЕС в края на периода
Разлика в заетостта между половете	Едно от най-ниските нива за групата на ЮиЦЕ	Без изменение	Най-високата разлика се регистрира в Турция (през целия период) – 4 пъти по-голяма от тази у нас	По-ниско ниво в сравнение с това в страните от ЕС през целия период

ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Редуциране на неравенствата между отделните страни“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Брутен разполагаем доход на домакинствата на глава от населението	Най-ниско ниво в сравнение с икономиките от ЮиЦЕ, така и със средното ниво в ЕС	Плавно увеличение	По-ниско ниво на България в сравнение с това на икономиките в региона, през целия период	Двойно по-ниско ниво на България в сравнение със средното в ЕС, през целия период
В риск от бедност по доходи след социални трансфери по гражданство	Излизайки от нашата страна и отивайки в страни от ЕЕП, българите влошават стандарта си	Без изменение	Сърбия и Хърватия са икономики, от които, излизайки, нейните граждани, отивайки в ЕС намаляват стандарта си, но установяващи се в страни на ЕЕП – подобряват стандарта си	Граждани на Гърция, Турция, Германия, Франция, Италия и Швейцария, отивайки в страни на ЕС, подобряват стандарта си
<i>Постигнат ефект за индикатор „Правораздаване и силни институции“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Възприемане за независимостта на съдебната система	Нивото на доверие у нас е много под средното за ЕС	Увеличаване дела за възприемането, че има подобрение	Гърция, Румъния и Унгария показват по-висока степен на доверие в сравнение с България	Осредненото мнение на гражданите в ЕС е за подобряване
Индекс на възприемането за противодействие на корупцията	Ниво, определящо ниска степен на надеждност на мерките за противодействие на корупцията	Увеличаване дела за възприемането, че има подобрение	България има съизмерими стойности със страните от ЮиЦЕ, макар в някои от тях да има намаляване на доверието през наблюдавания период, както е в Сърбия	Между групата на 15-те членки на ЕС и останали-те – значителни различия

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Редуциране на бедността“</i>				
<i>(1)</i>	<i>(2)</i>	<i>(3)</i>	<i>(4)</i>	<i>(5)</i>
Население в риск от бедност и изключване	България има съизмерими стойности със средните в групата на страните от ЮиЦЕ	Положителна тенденция към намаляване на риска	Всички страни от групата показват тенденция към намаляване на риска с изключение на Турция	И в началото и в края на периода нивото на България е под средното ниво на риск от бедност за ЕС
Дял от населението, претоварено с жилищни разходи	В началото на периода дялът е бил двойно по-нисък от средния за ЕС	Негативна тенденция, която обръща съотношението между нивото у нас и средното ниво в ЕС	В страните от групата няма единна картина по показателя.	В страните от ЕС няма единна картина по отношение на показателя
<i>Постигнат ефект за индикатори „Отговорно потребление и производство“</i>				
<i>(1)</i>	<i>(2)</i>	<i>(3)</i>	<i>(4)</i>	<i>(5)</i>
Процент на рециклираните материали	Българската икономика тръгва от много ниско ниво и въпреки напредъка пак изостава	Увеличаване	И в началото и в края на периода нивото на България е много под нивата на икономиките от ЮиЦЕ с изключение на Румъния	И в началото и в края на периода нивото на България е много под средното за ЕС
Генериране на отпадъци	България стартира с относително високо ниво на генерирани отпадъци и въпреки временния спад отбелязва високо покачване в края на периода	Силно изразена негативна тенденция	Другите страни в групата отбелязват спад през периода, а България - увеличение	И в началото, и в края на периода количеството генерирани отпадъци у нас е почти трикратно по-високо от средното за ЕС
Потребление на суровини	И в началото, и в края на периода България показва високо ниво на приложение на рециклирани суровини	Плавно увеличение	На фона на данните за икономиките от ЮиЦЕ нашата икономика се очертава с водещи позиции, но по отношение на динамиката Хърватия отбелязва по-бърз напредък	И в началото и в края на периода нивото на България е много под средното за ЕС

СОЦИАЛНО-ЕКОЛОГИЧЕН АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Обезпеченост с храна и устойчивост на селското стопанство“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Площи с био-производство	Ограничено ниво	Напредък	Гърция, Словакия и Унгария са лидери в групата, Хърватия показва най-бързо нарастване	България е далеч от средното ниво за ЕС въпреки напредъка си
Държавна помощ за НИРД в селското стопанство	Ограничено ниво	Напредък	Наблюдава се нарастване за всички икономики от групата с изключение на Турция	България е много далеч от средното ниво за ЕС въпреки напредъка си

СОЦИАЛНО - ПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Здравословен живот и благосъстояние“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Продължителност на живот	Съизмеримо със състоянието на другите страни и леко предимство	Слабо повишение	България и Гърция имат водещо място в групата	България показва ниво над средното за страните от ЕС
<i>Очакван ефект за индикатор „Качествено образование и квалификация“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Завършили висше образование	Съизмерими стойности със средните за страните от ЮиЦЕ	Увеличаване	Нарастване дела на завършилите висше образование	България е под средното ниво на страните в ЕС
Рано напуснали образованието (от 18 до 24 години)	България отбелязва относително високо ниво в сравнение със страните от ЮиЦЕ	Без изменение	Съизмерими стойности с Унгария, най-голям напредък показва Гърция, а с най-ниски стойности - Хърватия	България е над средното ниво на страните в ЕС
Дял на възрастните, продължаващи и обучението си	Под средните стойности на страните от ЮиЦЕ	Без изменение	Съизмерима само с Румъния	България е значително под средното ниво на страните в ЕС

АСПЕКТ БИЗНЕС И ЕКОЛОГИЯ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Борба с климатичните промени“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Нетни емисии на парникови газове	Съизмерими стойности със средните за страните от ЮиЦЕ	Леко намаляване	Хърватия и Румъния са с най-ниски нива на нетни емисии от групата страни в ЮиЦЕ	Количеството нетни емисии за всички от групата е под средното за ЕС и тенденция за намаляване
Възобновяема енергия в транспорта	В началото на периода България стартира с едно от най-ниските нива ЮиЦЕ, а в края - България и Словакия почти се изравняват със средното ниво за ЕС	Ясно изразено увеличение	В страните от групата се регистрира увеличение, като България, Румъния и Хърватия са начело	Средното ниво за ЕС се е удвоило през наблюдавания период

ТЕХНОЛОГИЧНО-СОЦИАЛЕН АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Устойчиви градове и общество“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Коефициент на рециклиране на битови отпадъци	Съизмерими стойности със средните за страните от ЮиЦЕ	Значителен напредък за наблюдавания период	Значителен напредък регистрират всички страни в групата от ЮиЦЕ, като най-голям скок показва Хърватия	България е под средното ниво на страните в ЕС и още по-далеч от нивата на водещите в ЕС (като Германия, например)

ТЕХНОЛОГИЧЕН И БИЗНЕС АСПЕКТ				
<i>Постигнат ефект за индикатор „Осигуряване на достъп до надеждна и устойчива енергия“</i>				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Дял на възобновяемата енергия	Съизмерими стойности със средните за страните от ЮиЦЕ	Значителен напредък с увеличаване на дела на възобновяемата енергия	Всички икономики от групата, с изключение на Унгария, отбелязват увеличаване на дела, Гърция - с най-висок темп на нарастване	След 2015г. у нас се отбелязва по-висок дял на възобновяемата енергия от средния за 27-те членки на ЕС
Крайно потребление на енергия в домакинствата на глава от населението	В началото на периода показва едно от най-ниските нива на потребление в групата	Негативна тенденция на увеличаване	България, Сърбия и Словакия отбелязват увеличение през периода, а останалите в групата - намаляване	Ниво над средното за 27-те членки на ЕС с увеличаваща се разлика

Зависимост от внос на енергоизточници	Съизмерими стойности със средните за страните от ЮиЦЕ, но с по-малка степен на зависимост	Показва тенденция към намаляване	България показва ниво на зависимост под средното за страните от ЮиЦЕ, но остава нетен вносител	Степен на зависимост на нашата икономика, сравнена с аналогичната средно за 27-те членки на ЕС, е под средното за ЕС
Постигнат ефект за индикатор „Индустиални иновации и инфраструктура“				
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Брутни вътрешни разходи за НИРД	Съпоставимо място сред икономиките на ЮиЦЕ, но почти двойно по-ниско ниво от Унгария	Увеличаване	Всички икономики от ЮиЦЕ регистрират нарастване на, а с най-голям дял на средствата се отличава Унгария	Много под средното ниво за ЕС
Персонал за НИРД	Съпоставимо място сред икономиките на ЮиЦЕ	Увеличаване	Всички икономики от ЮиЦЕ (без Румъния) регистрират нарастване	Нивото на България е двойно по-ниско от средното за ЕС

От Таблица 2 на обобщените резултати вследствие приложението на политиката за устойчивост в икономиките на ЕС според аспектите на влияние и въздействие се вижда, че най-голям брой индикатори се вписват в обществено-политическия аспект, а именно: „Редуциране на неравенствата между отделните страни“; „Правораздаване и силни институции“; „Сътрудничество за постигане на целите“ и „Сътрудничество за постигане на целите“. Това е обяснимо от гледна точка на интеграционния характер на общите цели и смисъла на самата политика за генериране на устойчив и приобщаващ растеж. От таблицата се потвърждава също така и схващането, че усилията за генериране на устойчив и приобщаващ растеж обединяват ресурси и административен и управленски капацитет, които се проявяват и могат да се изследват в различни аспекти, както беше изтъкнато по-горе, а това налага сложна и многопластова координация както в отделните страни-членки на ЕС, така и на наднационално ниво. По тази причина е обяснимо, защо голяма част от резултатите, свързани с прилагането на политиката за устойчивост и приобщаване в икономиките на ЕС, се отчитат като макроикономически ефект. В крайна сметка и стратегията и политиката на ЕС за устойчивост са насочени към създаване на адекватна и благоприятна макросреда, която да стимулира бизнеса, така че и той да е в синхрон със стремежите на правителствата, обществените организации и наднационалните институции за генериране на устойчив растеж. Това най-ярко се очертава при анализа на данните по технологично-социалния аспект и технологичния бизнес аспект. Изследвайки резултатите от измерването на напредъка по заложените индикатори („Устойчиви градове и общество“ и

„Осигуряване на достъп до надеждна и устойчива енергия“), ясно се вижда взаимовръзката „предпоставки–следствие“ в контекста на взаимодействието „микро–макросреда“, което подчертава значимостта на теоретичната постановка, изложена в първия параграф на изложението.

В продължение на идеята, заложена по-горе, става необходимо да се изясни по кои индикатори в зависимост от аспекта на изследване е възможно, импулсът за генериране на устойчивост да произхожда от бизнес средите в търсене на конкурентоспособност и/или печалба. Групирането на отделните аспекти на влияние според показателите за измерване от Таблица 2 показва, че четири от тях генерират устойчив ефект, както на макро-, така и на микрониво. Проследяването на индикатор „Отговорно потребление и производство“, изследван в социално-икономически аспект, показва, че по отношение на генерирането на отпадъци и рециклирането на материали западноевропейски икономики показват много по-голям напредък от този на икономиките от Югоизточна и Централна Европа. Така например в началото на наблюдавания период процентът на рециклирани материали в Германия е пет пъти по-голям от този у нас, а в края на периода разликата е шест пъти в полза на Германия. Генерираният промишлен отпадък (измерен като % на глава от населението) в началото на наблюдавания период у нас е два пъти повече от този в Германия, в края на периода стойността по посочения показател показва тенденция към намаляване, а в България към увеличаване. От примерите става ясно, че за да се постигнат различните резултати в посочените икономики по наблюдавания индикатор, важна роля играят производствените фирми, респ. бизнесът, с тяхната техническа и технологична напредналост, но и инвестиционният им потенциал, така че да са в състояние да функционират екологосъобразно. Така поставени фактите обясняват причината за голямото разделение, което се наблюдава в нивото на развитие и на постигнатите резултати от прилагането на политиката за устойчивост и приобщаване между високо развитие на западноевропейски икономики (старите 15 членки на ЕС преди разширяването на изток) и икономиките от Югоизточна и Централна Европа (новите членки на ЕС след разширяването на изток). Точно по тези показатели се очертава силното влияние на технологичните различия. Това се потвърждава и чрез измерителите, свързани с разходите и персонала за НИРД, както и тези, свързани с потреблението на енергия, коефициента на рециклиране и дела на възобновяемата енергия. В резултат на описаното се налага изводът, че въпреки регистрираната тенденция към подобряване на резултатите в икономиките от Югоизточна и Централна Европа политиката за устойчивост и приобщаване се реализира на две скорости, което не допринася за стопяване на социално-икономическите и технологични различия между отделните групи страни в ЕС.

Равносметката от прегледа на резултатите показва, че по 18 от прилаганите показатели за измерване на напредъка от приложението на политиката за устойчивост в контекста на българската обществено-икономическа среда резултатите са отрицателни, по 6 от тях – резултатите са положителни, по 4 от показателите резултатите показват ограничен ефект, а по 3 от показателите се регистрира изоставане. Обобщението на резултатите от анализа според аспектите на влияние и въздействие на политиката за устойчивост и приобщаване в контекста на българската обществено-икономическа среда показва, че най-голям напредък се очертава в социален и екологичен аспект. Така например по индикаторите за запазване и устойчиво използване на сухоземните екосистеми, както и дял на горските площи България показва сравними или по-високи нива от средните за ЕС. Подобни са и резултатите по индикатора „Равенство между половете“, които са съизмерими или по-добри от средните, постигнати в ЕС. Индикаторите „Обезпеченост в храна и устойчивост на селското стопанство“ и „Чиста вода и санитарни условия“, които се изследват от социално-екологичен аспект, също отразяват положителната тенденция на развитие в България и постигнати добри резултати за периода на мониторинг. Подобна картина се очертава и при постигнатите резултати по индикатора „Борба с климатичните промени“ и по-конкретно показателите „Възобновяема енергия в транспорта“ и „Нетни емисии на парникови газове“, а именно добър ефект от действието на политиката, но изоставане от средното ниво на останалите страни в ЕС.

Същевременно следва да се отбележи, че аспектите на влияние и въздействие на политиката за устойчивост и приобщаване в контекста на българската обществено-икономическа среда показват и слабостите. Така например в резултат на анализа се установява – въпреки положителната тенденция на протичане на процесите у нас, свързани с генерирането на устойчив растеж, по показателя „Реален БВП на глава от населението“, в рамките на индикатора „Достоен труд и икономически растеж“, България съществено изостава както по отношение на икономиките от Югоизточна и Централна Европа, така и в сравнение със средното ниво на 27-те членки в ЕС (почти четири пъти). България отчита изоставане и по показателя „Брутен разполагаем доход ...“, включен в състава на индикатора „Редуциране на неравенствата между отделните страни“ – двойно по-ниско ниво в сравнение със средното ниво на 27-те членки в ЕС. В обществено-политическо отношение, както показват резултатите от сравнението по индикатор „Правораздаване и силни институции“, нашата страна регистрира с помощта на показателя „Възприятие за независимостта на съдебната система“ ниво на доверие, много по-ниско от средното за ЕС. Подобен резултат се наблюдава и по показателя „Индекс на възприятието за противодействие на корупцията“, чрез който ясно се очертава не само изоставането на нашата страна, но и силното разделение между двете групи страни в ЕС – тази на

страните от Югоизточна и Централна Европа и тази на страните от Западна Европа. Подобна картина на разделение между двете групи страни, членки на ЕС, се открива и при анализа на данните по индикатор „Сътрудничество за постигане на целите“, по който част от измерването протича с помощта на показателя „Държавна помощ за развитие“, но също така и по индикатор „Устойчиви градове и общество“.

В резултат на изложеното възникват два кръга от въпроси. **Първият кръг** подлага на съмнение, дали по-слабо развитите и относително бедни икономики на ЕС, в която категория попада и нашата, са в състояние да реализират успешно политиката за устойчивост, особено в социално-екологичните, социално-политическите и технологично-социалните аспекти, които изискват сериозен обем от финансови ресурси. Вярно е, че част от тези ресурси ще постъпят от фондовете на ЕС. Това обаче повдига още един въпрос – доколко ефективен е този начин на финансиране, вземайки под внимание досегашния опит на България и резултатите от действащите и действалите до този момент оперативни програми. Във връзка с това възниква необходимостта от повече усилия за привличане на чуждестранни инвестиции, както и стимулирането на българските корпоративни инвестиции, свързани с европейската стратегия за устойчива икономика.

Вторият кръг въпроси засягат взаимодействието между икономическите и социалните фактори, които обуславят, устойчивият растеж да бъде и приобщаващ растеж. Самата философия на стратегията и свързаните с нея политики за устойчиво развитие в ЕС разглеждат прехода към „зелена икономика“, която да обуслови устойчивото развитие на страните-членки като неразделна част от приобщаването на най-уязвимите слоеве на населението към идеята за общ просперитет (Cornwell, E., Waite, L., 2009). Доколко това е реално, особено за по-слабо развитите и относително бедни икономики на ЕС, в която категория попада и нашата? Тук отново се появява въпросът за финансовите средства, с които ще се финансират социалната помощ за тези слоеве при ограничен темп на икономически растеж. В контекста на българската икономика необходимостта от финансови средства се допълва и от осигуряването на адекватна организация и адекватно обучен персонал. И точно тези два фактора за ресурсно обезпечаване са в най-голям дефицит у нас.

В резултат на проведеното изследване стигаме до извода, че членството на България в ЕС оказва положително влияние върху нейното развитие и го синхронизира с общите цели на интеграционната общност, свързани с постигането на устойчив и приобщаващ растеж. Подобно на другите страни от региона на Югоизточна и Централна Европа нашата страна изостава по редица показатели, измерващи напредъка на отделните членки на ЕС в прилагането на политиката за устойчив и приобщаващ растеж, но добрите примери от региона и особено от останалата част на Европа оказват стимулиращо влияние и у нас.

Заклучение

В заключение на проведеното изследване върху същността на Европейската зелена сделка, като предпоставка за генериране на устойчив и приобщаващ растеж в българската икономика, се налагат следните обобщения:

➤ Като обобщен извод от анализа се налага мисълта, че при съвременната динамика на икономическите цикли в общественно-политическото развитие на съвременните икономики се появяват противоречия и конфликти, заложен от реално действащото спонтанно пазарно саморегулиране. Те налагат създаването на „коалиция от интереси“ в полза на цялото общество и в унисон с опазването на природната среда, който се дефинира като устойчив. По този начин растежът може да се трансформира в приобщаващ, с което той може да допринесе за обществения напредък. Бързият икономически растеж невинаги съответства на темповете на промяна в обществените норми и правила, а също така и на механизмите, регулиращи взаимодействието „производство–околна среда“.

➤ Адаптираната методика, която прилага ЕС за отчитане на напредъка към зелена икономика и осигуряване на устойчив растеж в страните–членки, ясно подчертава взаимодействието между микро- и макронивото при отчитането на ефектите, настъпили вследствие на действащите политики за генериране на устойчив и приобщаващ растеж.

➤ При проведения сравнителен анализ въз основа на мониторинга, показващ напредъка към зелена икономика и осигуряване на устойчив и приобщаващ растеж на селектираните икономики от различни региони на Европа, но съпоставими с българската икономика, беше установено, че въпреки общите цели, страните–членки на ЕС реализират по различен начин и с различен успех политиката за устойчивост и приобщаване. Общите критерии за оценка обаче дават възможност чрез създадената система от индикатори и показатели и формираната база данни от страна на Евростат да се съпоставят постигнатите резултати и на тази основа да се проведе сравнителен анализ, разкриващ положителните и отрицателните последици от прилаганата политика за постигането на заложените цели.

➤ Анализът на резултатите от приложението на политиката за устойчивост в контекста на българската общественно-икономическа среда в обобщен план показват, че в повечето случаи България постига положителен ефект и съизмерими резултати с тези на страните от региона на Югоизточна и Централна Европа, но въпреки положителната тенденцията на развитие нивото на постигнатото е далеч от средното за ЕС и още по-далеч от това на високо развитите европейски икономики.

Използвани източници

- Bergman, M. (2015). *Linking Business and Society beyond Corporate Responsibility: Culture, Social Development, and Corporate Sustainability*. Journal of International Business Ethics Vol.8 No.2. p-p 3-9.
- Cornwell, E., Waite, L. (2009). *Social disconnectedness, perceived isolation, and health among older adults*. Journal of Health and Social Behavior, 50(1), 31-48.
- Decisions taken at the Sharm El-Sheikh Climate Change Conference. <https://unfccc.int/cop27>
- EIO. (2019). *Eco-Innovation in Bulgaria: EIO Country Profile 2018-2019*. Eco-Innovation Observatory. Retrieved from https://ec.europa.eu/environment/ecoap/country_profiles_en/.
- EIO. (2020). *Eco-Innovation and Digitalisation: Case studies, environmental and policy lessons from EU Member States for the EU Green Deal and the Circular Economy (Eco-Innovation Biannual Report)*. Eco-Innovation Observatory. Retrieved from <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/>.
- European Commission. (2019). *The European Green Deal. Communication to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. COM (2019) 640 Final*. Brussels.
- European Commission. (2020). *Shaping Europe's Digital Future*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions COM (2020) 67 final).
- European Commission. (2022a). *A European Green Deal*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal>.
- European Commission. (2022b). *Digital Economy and Society Index (DESI) 2022: Bulgaria*. Retrieved from <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/countries-digitisation-performance>.
- European Committee of the Regions. (2021). *Opinion: Delivering on the Sustainable Development Goals by 2030*. Brussels: Belgium.
- European Parliament and European Council. (2021). *Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 Establishing the Framework for Achieving Climate Neutrality and Amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law')*. 32021R1119. European Parliament, European Council.
- European Union. (2007). *Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union*. 13 December 2007, 2008/C 115/01. Retrieved from: <https://www.refworld.org/docid/4b17a07e2.html>.

- Eurostat. (2021). *Sustainable Development in the European Union: Monitoring Report on Progress towards the SDGs in an EU Context: 2021 edition*. European Commission and Statistical Office of the European Union.
- Eurostat. (2022). *SDGs and me - 2022 edition*. European Commission and Statistical Office of the European Union. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/index.html?country=BG&goal=SDG17&ind=2&chart=line>.
- Ivanova, V. (2021). *The Circular Economy as an Element of Green Transformation in Bulgaria*. Trakia Journal of Sciences, Vol. 19, Suppl. 1, pp 80-88, 2021. Retrieved from <http://www.uni-sz.bg/tsj/>.
- Kolk, A., Van Tulder, R. (2010). *International business, corporate social responsibility and sustainable development*. International Business Review; Volume 19, Issue 2, p-p 119-125.
- Marinelli, E., Fernández, T., Pontikakis, D. (2021). *Towards a transformative Smart Specialisation Strategy: lessons from Catalonia, Bulgaria and Greece*. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021. ISBN 978-92-76-32262-7, doi:10.2760/286969, JRC124128.
- OECD. (2019). *Digital Innovation - Seizing Policy Opportunities*. OECD Publishing. Retrieved from https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/digital-innovation_a298dc87-en.
- Sandmo, A. (2015). The early history of environmental economics. *Review of Environmental Economics*, 9(1), 43–63.
- Sachs, J., Schmidt-Traub, G., Mazzucato, M., Messner, D., Nakicenovic, N. and Rockström J. (2019). *Six transformations to achieve the Sustainable Development Goals*. Nature Sustainability, 2 (9). Retrieved from: <https://doi.org/10.1038/s41893-019-0352-9>, 805-814.
- Szopik-Depczyńska, K.; Cheba, K., Bak, I., Stajniak, M., Simboli, A., Ioppolo, G. (2018). *The study of relationship in a hierarchical structure of EU sustainable development indicators*. Ecological Indicators, Volume 90, pp. 120-131. Retrieved from: <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2018.03.002>.
- Tollefson, J. (2022). *What the war in Ukraine means for energy, climate and food*. Nature.com. Retrieved from <https://www.nature.com/articles/d41586-022-00969-9>.
- Министерство на енергетиката на Република България. (2021). *Стратегия за устойчиво енергийно развитие на Република България до 2030 г. с хоризонт до 2050 г.* Retrieved from <https://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=5872>.
- фон дер Лайен, У. (2019). *Съюз с по-големи амбиции. Моята програма за Европа*. Retrieved from https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/political-guidelines-next-commission_bg.pdf.

ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ
ПРИ СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

НАУКА, ЗНАНИЕ,
ИНОВАЦИИ -
СИНЕРГИЯ
ЗА УСТОЙЧИВО
РАЗВИТИЕ

том 31, 2023 г.

Академично издателство „ЦЕНОВ“
Свищов - 2023 г.

ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЦОВ

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

НАУКА, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ – СИНЕРГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

ТОМ 31
2023

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ” – СВИЦОВ

Издава се със средства от целевата субсидия за научна дейност на СА „Д. А. Ценов”, съгласно Наредбата за условията и реда за оценката и планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художествено творческа дейност.

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Евелина Парашкевова-Великова	Главен редактор Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Любомир Иванов	Заместник-главен редактор Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д. ик. н. Виктор Чужиков	Киевски национален икономически университет, <i>Киев, Украйна</i>
Проф. д-р Николае Панеа	Университет в Крайова, <i>Крайова, Румъния</i>
Проф. д-р Теодора Димитрова	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Проф. д-р Тадия Джукич	Университет Ниш, <i>Ниш, Сърбия</i>
Доц. д-р Анисоара Дуика	Университет Валахия, <i>Търговище, Румъния</i>
Доц. д-р Венцислав Василев	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Венцислав Вечев	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Здравко Любенов	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Любка Илиева	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Доц. д-р Силвия Костова	Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов
Д-р Рейчъл Маритц	Университет в Претория, <i>Претория, Южна Африка</i>

Анка Танева – стилев редактор

Ст. преп. Радка Василева - стилев редактор на английски език

Живка Тананеева – технически секретар

© ИНСТИТУТ ЗА НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

© СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ”

ISSN 1312-3815

INSTITUTE FOR SCIENTIFIC RESEARCH
D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

SCIENTIFIC RESEARCH ALMANAC

SCIENCE, KNOWLEDGE, INNOVATION - SYNERGY FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

**VOLUME 31
2023**

TSENOV ACADEMIC PUBLISHING HOUSE

This issue is funded by the state “Ordinance on the terms and procedure for the evaluation and planning, allocation and spending of the state budget funds in financing scientific or artistic activities, intrinsic to state higher schools” for the inherent to the "D. A. Tsenov" Academy of Economics scientific activity.

EDITORIAL BOARD

Assoc. Prof. Evelina Parashkevova-
Velikova, PhD

Editor-in-chief

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Assoc. Prof. Lyubomir Ivanov, PhD

Deputy editor-in-chief

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Prof. Viktor Chuzhikov, DSc

Kyiv National Economic University,
Kyiv, Ukraine

Prof. Nicolae Panea, PhD

University of Craiova, *Craiova, Romania*

Prof. Teodora Dimitrova, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Prof. Tadija Djukic, PhD

University of Nis, *Nis, Serbia*

Assoc. Prof. Anisoara Duica, PhD

Valahia University of Targoviste,
Targoviste, Romania

Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Assoc. Prof. Ventsislav Vechev, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Assoc. Prof. Silviya Kostova, PhD

D. A. Tsenov Academy of Economics –
Svishtov

Dr Rachel Maritz

University of Pretoria,
Pretoria, South Africa

Anka Taneva – stylistic editor

Sen. Lect. Radka Vasileva - translator

Zhivka Tananeeva – technical secretary

© INSTITUTE FOR SCIENTIFIC RESEARCH

© D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

ISSN 1312-3815

СЪДЪРЖАНИЕ

Раздел I

Ускорено икономическо развитие и иновации

- Галина Чиприянова, Радосвета Кръстева-Христова**
Актуални аспекти при обучението на специалисти с висше счетоводно-икономическо образование 7
- Любчо Варамезов, Искра Пантелеева, Кармен Вранчев, Боян Вранчев**
Изследване влиянието на преките германски инвестиции на регионално равнище (по примера на „Аурубис България“)..... 38
- Марияна Божинова, Любка Илиева, Кристина Шопова, Невена Ляскова-Великова, Василена Кръстанова**
Развитие на туристическа дестинация България посредством икономиката на преживяванията 70

Раздел II

Устойчиво и балансирано развитие

- Таня Горчева, Здравко Любенов, Ивайло Петров**
Европейската зелена сделка – предпоставка за генериране на устойчив и приобщаващ растеж в българската икономика 103
- Венцислав Василев, Пламен Йорданов, Румен Ерусалимов, Николай Нинов, Анелия Панева, Валентина Нинова, Таня Илиева, Маргарита Николова, Йордан Йорданов, Николай Илиев, Радка Василева**
Социално-икономически характеристики и възможности за конвергенция на животозастраховането и пазарноориентираното социално осигуряване 133
- Пламен Петков, Красимира Славева, Стела Касабова, Маргарита Шопова, Тихомир Върбанов, Евгени Овчинников**
Управление на отпадъците в България и Европейския съюз – сравнителен анализ 167
- Стоян Проданов, Петко Ангелов, Силвия Заркова**
Макропруденциалните политики – фактор за финансова стабилност в балканските държави 202

Раздел III

Дигитална трансформация на икономиката и обществото

- Елица Лазарова, Надежда Веселинова, Юлиан Господинов, Мариела Стоянова** Стратегически аспекти на електронното административно обслужване в общините в република България 237
- Петя Емилова, Веселин Попов, Кремена Маринова-Костова, Маргарита Сотиров, Мартин Александров** Дигитална екосистема на туристическа дестинация 268
- Пенка Шишманова, Йордан Василев, Людмил Несторов, Таня Тодорова, Александрина Александрова, Елица Петкова** Готовност на студентите–икономисти от висшите училища в Северен централен район на планиране за реализация на трудовия пазар в условията на дигитална трансформация..... 301
- Андрей Захариев, Галина Захариева, Маргарита Михайлова, Катя Иванова, Маргарита Николова** Дигиталната трансформация в управлението на човешките ресурси в българските финансови предприятия 335

CONTENTS

Section I

Accelerated Economic Development and Innovations

Galina Chipriyanova, Radosveta Krasteva-Hristova

Current aspects of training in economics and accounting at higher schools 7

Lyubcho Varametzov, Iskra Panteleeva, Karmen Vranchev, Boyan Vranchev

Research the Impact of German Direct Investment at the Regional Level
(Aurubis Bulgaria Case)..... 38

Mariyana Bozhinova, Lyubka Ilieva, Kristina Shopova, Nevena Lyaskova-Velikova, Vasilena Krystanova

Development of Tourism Destination Bulgaria through the Experience
Economy..... 70

Section II

Sustainable and Balanced Development

Tanya Gorcheva, Zdravko Lyubenov, Ivaylo Petrov

The European Green Deal – a Prerequisite for Generating Sustainable and
Inclusive Growth in the Bulgarian Economy 103

**Ventsislav Vasilev, Plamen Yordanov, Rumen Yerusamov, Nikolay Ninov,
Aneliya Paneva, Valentina Ninova, Tanya Ilieva, Margarita Nikolova,
Yordan Yordanov, Nikolay Iliev, Radka Vasileva**

Socio-Economic Characteristics and Opportunities for Convergence of Life
Insurance and Market-Oriented Social Insurance 133

**Plamen Petkov, Krasimira Slaveva, Stela Kasabova, Margarita Shopova,
Tihomir Varbanov, Evgeni Ovchinnikov**

Waste Management in Bulgaria and the European Union – Comparative
Analysis 167

Stoyan Prodanov, Petko Angelov, Silvia Zarkova

Macroprudential Policies – a Factor for Financial Stability in the Balkan
Countries 202

Section III
Digital Transformation of Economy and Society

Elitsa Lazarova, Nadezhda Veselinova, Yuliyana Gospodinova, Mariela Stoyanova Strategic Aspects of the Electronic Administrative Service in the Municipalities In Bulgaria	237
Petya Emilova, Veselin Popov, Kremena Marinova, Margarita Sotirova, Martin Aleksandrov Digital Ecosystem of a Tourist Destination	268
Penka Shishmanova, Yordan Vasilev, Lyudmil Nestorov, Tanya Todorova, Aleksandrina Aleksandrova, Elitsa Petkova Readiness of Economics Students from Higher Schools in the North Central Planning Region for Realization on the Labour Market Under the Conditions of Digital Transformation	301
Andrey Zahariev, Galina Zaharieva, Margarita Mihaylova, Katya Ivanova, Margarita Nikolova The Digital Transformation of the Human Resources Management in Bulgarian Financial Enterprises	335

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ”

АЛМАНАХ НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

ТОМ 31

**НАУКА, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ –
СИНЕРГИЯ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ**

Даден за печат на 20.02.2023 г., излязъл от печат на 29.03.2023 г.

Поръчка № 18837, тираж: 100 бр.

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”

Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А

ISSN 1312-3815